

Sözlü Kültür Kapsamında Radyo Tiyatrolarından Podcast Serilerine Yönelimin Kültürler Arası İncelemesi

Semay Buket ŞAHİN

Marmara Üniversitesi

İletişim Fakültesi, Radyo, TV ve Sinema Bölümü

İstanbul

semaybuket@hotmail.com

Özet

Teknolojinin gelişmesi insanlık tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Toplumlara özgü hikâye, masal, deyiş vb. sözlü kültür ürünlerinin teknoloji içinde nasıl yapılandığını incelemek önemlidir. Sözlü kültürden gelen uygarlıklar anlatım becerilerini elektronik ve dijital kültür çağında da devam etmişlerdir. Kültürel aktarımın sözlü biçimini teknolojik belirleyicilik yönünden incelemek, modern çağda insanoğlunun teknoloji ile nasıl bir bağlantı kurduğunu gözler önüne sermesi yönünden önemlidir. Başlangıçta çeşitli toplumların kültürlerini sonraki nesillerde de sürdürmek amacıyla nesilden nesile sözlü olarak aktardıkları sözlü kültür ürünleri, yazının gelişimi ile sekteye uğramış, fakat teknoloji sayesinde tekrar sözlü olarak aktarım yolu bulmuştur. Yunan filozof Empedokles işitmenin her şeyin eşiği olduğunu söylemiştir. İnsanların işitmeye dayalı yolculuğu birbirlerine aktardıkları düşünce ve hikâyelerden, medya teknolojileri kapsamında gelişen yöntemlerle dinledikleri programlara evrilmiştir. Bu araştırma, bu tür sözlü kültürden gelen iki toplum olan Türkiye ve İngiltere'yi, Walter Ong'un ikincil sözlü kültür ya da iletişim araçları ile devam eden sözlü kültür kavramı üzerinden incelemiştir. İnceleme, radyo tiyatroları programları ile günümüzde sıkça kullanılan hikâyekurgu podcast programlarını karşılaştırarak bu iki iletişim teknolojisinin kültürel ve toplumsal yanlarını ortaya koymuştur. Sonuç bölümünde, farklı geleneklerden gelen farklı toplumların iletişim teknolojileri dolayısıyla nasıl kendilerine özgü kültür ürünleri oluşturdukları gözlemlenmiştir. Ayrıca podcast programlarını radyo ile benzer kılan öğeler araştırılmış ve sözlü kültürün yaratıcısı olarak podcastin geleceği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sözlü Kültür, Podcast, Radyo Tiyatrosu, TRT, BBC

A Cross-Cultural Review of Mass Orientation from Radio Theaters to Podcast Series within the Context of Oral Culture

Abstract

Recent developments in media technologies has opened a new chapter for humanity. Public specific things such as stories, tales, sayings are important to examine how oral culture products are structured in societies. Civilizations that came from oral culture have continued their expression skills in the age of electronic and digital culture. Examining the oral form of cultural transmission in terms of technological determinism is important in terms of revealing how human beings relate to technology in the modern age. In the beginning, oral cultural products

that various societies orally transferred from generation to generation in order to maintain their culture in the next generations, has ben interrupted by the development of writing, but nowadays thanks to technological developments, the societies have a way of oral transmission again.

The Greek philosopher Empedocles says that hearing is the measure of everything. The hearing-based journey of people has evolved from the thoughts and stories they convey to each other, to the programs they listen to with the methods developed within the scope of media technologies. In this research, Turkey and England have examinded as two societies that came from oral culture, through Walter Ong's concept of secondary oral culture or oral culture that continues with communication tools. The study aims to reveal the cultural and social aspects of these two communication technologies by comparing radio theater programs with the story-fiction podcast programs that are frequently used today. In conclusion part, it has been observed how different societies from different traditions create their own unique cultural products due to communication technologies. In addition, the elements that make podcast programs similar to radio have been researched and the future of podcast as the creator of oral culture has been discussed.

Keywords: Oral Culture, Podcast, Radio Theatre, TRT, BBC

Giriş

Modern çağda kullandığımız her iletişim teknolojisinin içinde farkında olmasak da ses mevcuttur. Gündelik hayatımızda kullanmayı sevdiğimiz televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve diğer teknolojik aygıtlar sesten faydalanmaktadır. Gündelik işlerimizi yerine getirirken de sıklıkla dinleme eylemini gerçekleştiririz. Bazen haberleri, bazen müziği, bazen de kendi alanımızı yaratmak için sesli kitapları, radyo tiyatrosunu hatta podcastleri dinleriz. Sesin kendisi gözle görülür olmadığı için bazen etkisini unutmak kolaylaşır. Ancak televizyonda bir korku filmi izlerken sesini kapattığımızda filmin ne kadar anlamsızlaştığını fark edebiliriz. Böylece sesin önemini somut biçimde gözlemlemek mümkündür. Bir dizi ya da film izlerken ses gerek müzik gerek ses efektleri gerekse diğer gürültü ve gizemli tınılarla hikâyeyi çerçevelememizi sağlar. İzleyici ses öğeleri sayesinde anlatılan hikâyenin içine daha çok çekilmektedir.

İletişim ve özellikle haberleşme teknolojilerinde kitleleri bilgilendirmek ve eğitmek amacıyla sesi kullanan ilk medya teknolojisi radyo olmuştur. Radyo teknolojisi, radyonun dünyada başlama tarihi olan 1921 senesinden itibaren kitlelerin dinleme yoluyla gündemi takip etmesine, bilgilenmesine yardımcı olmuş aynı zamanda boş zamanlarda kullanılan bir eğlence aracı işlevi de görmüştür. Türkiye’de Radyo yayıncılığı Fransız şirketi T.S.F ile İş Bankası’nın ortak kurdukları Türk Telsiz Anonim Şirketi tarafından 1927’de Ankara’da, önce Yenişehir sonra Cebeci’de başlamıştır. Radyo ilk zamanlarda müzik ve haber kanalı işlevi gören bir aygıt olmuştur. Ancak radyonun kitlelere ulaşım kolaylığı sağlaması zamanla bu teknolojinin önemini arttırmış ve yeni tür programlarla kullanımı çeşitlilik kazanmıştır. Sözlü yayınlar

kapsamına giren Radyo Tiyatroları da bu süreç içinde oluşturulmuştur. Radyo tiyatrolarının anahtar öğesi sestir. Radyo tiyatrolarında anlatılan kurgu hikâyeler dinleyicilerin zihninde canlandırılır. Televizyon ve sinemada olduğu gibi kitleyi etkilemeye yönelik müzik, ses efektleri vb. öğelerden faydalanılır. Ancak görsellik izleyicinin kendisine bırakılır bu yönden dinleyicilere daha zengin bir dünya sunmaktadır. Sözlü kültürün içerdiği tekerleme, şarkı ve söz oyunlarına yatkın, ozan geleneğinden gelen ülkelerde radyo tiyatroları oldukça ilgi görmüştür. Anlatımsal öğeleri zihninde canlandırmaya yatkın olan bu tür ülkeler arasında Türkiye ve İngiltere gösterilebilir. Tarihsel olarak bakıldığında iki ülkenin de geçmişinde ozan geleneğini barındırdığı görülmektedir. İngiltere’de ozan geleneği, 19. yüzyıla kadar sokakta söylenen balladlar (sözlü hikâyeler) ile devam ederken, Türkiye’de halk ozanlarıyla 20. yüzyıla kadar bu gelenek devam ettirilmiştir.

Radyo, teknoloji ile devam ettirilen sözlü kültürün ilk örneklerini sunmaktadır. Sözlü kültür, bir toplumu toplum hâline getiren ortak değerlerin, geleneklerin ve kendine özgü öğelerin mit, destan, öykü, masal gibi edebi türler üzerinden nesiller boyu sözlü olarak aktarılmasıdır. Bu anlamda radyo tiyatroları kurgulandığı toplumun içinde onların kültürel özelliklerine uygun ve anlaşılır yapımlarla dinleyicileri teknoloji öncesi sözlü kültürün dünyasına tekrar çekmiştir. Bu şekilde kurgulanan ve yayımlanan ilk radyo oyunu 1924’te Londra tiyatrosunun “A Comedy of Danger” oyunu olmuştur. Türkiye’de ilk gerçekleşen radyo tiyatrolarına dair ise arşivsel bir kaynak olmamakla birlikte bu dönem Radyo Dergisi ve bu dergide yer alan dinleyici mektuplarına geri dönüşler sayesinde bilgi edinilmektedir. Buna göre Radyo Tiyatroları ilk olarak 1926-1936 tarihleri arasında Ankara ve İstanbul’un radyo program kayıtlarında yer almıştır. Radyo tiyatroları ile ilgili bir diğer önemli tarih ise 1941-1948 aralığı olmuştur. 1970 ve 80’lerde ise Radyo Tiyatrosu bazen Arkası Yarın programları olarak anılmaktadır. Günümüzde benzer biçimde podcast yayımları mevcuttur.

Bu çalışmada radyonun ve podcastin medya arkeolojisi kapsamında hem fiziksel birer aygıt dolayısıyla bir “alet” olarak hem de zihinsel bir süreç olarak toplumda nasıl bir yer edindikleri ve teknolojileri incelenecektir. Bu süreçte Hadley Cantril ve Gordon Allport, gibi kuramcılara başvurulması çalışmanın detaylandırılmasına katkı sağlamaktadır. Podcast programları ve bunların içeriği radyo tiyatrolarına benzerlik açısından incelenmiştir. Podcast’in dijital ortamlarda paylaşım yapılabilmesi kolaylığı yönünden Rusty Quill’in YouTube kanalı incelenmiştir. Ödüllü bir podcast olan The Magnus Archives podcastinin 2017-2018 yılları arasında Youtube kanalına yüklenen ilk sezonundan bazı bölümler izlenmiştir. Aynı türde Türkçe yayın yapan FF Hikâye’nin YouTube kanalına yüklediği Korku Hikâyeleri podcastinin

benzer bölümleri incelenmiştir. İçerik analizi yapılacak bölümler amaçlı örneklem ile seçilerek iki podcastin karşılaştırılması yapılmıştır. Yapılan içerik analizinde elde edilen öznel ve nesnel veri çözümlemesi çalışmanın sonuç bölümünde kültürel karşılaştırma için önemli bulgular sağlamıştır. Podcastten yola çıkarak yapılan kültürel karşılaştırma ve radyo tiyatrosuna benzerlik ve farklılık durumları sonuç bölümünde incelenmiş ve detaylı bir tablo sunulmuştur.

1.İnsanın Kültür, Bilgi ve Gelenek Taşıma Belleği Olarak Halk Hikâyeleri

İnsanların yazıdan önce sözlü olarak iletişim kurdukları bilinmektedir. İlkçağ uygarlıklarının oluşturdukları sözlü kültür ise günümüze kadar genellikle yazıya geçirilen halk hikâyeleri, destanlar gibi eserlerle gelmiştir. Bunun dışında yine sözlü kültürde kalarak günümüze gelmeyi başarmış deyimler, tekerlemeler ve atasözleri bulunmaktadır. 21. yüzyılda çok az topluluk okuryazarlıktan tamamen yoksun olsa da çeşitli kültürlere sahip toplulukların temelinde yazılı kelimeye geçirerek belgelendikleri sözlü bir kültür bulunmaktadır. Böylece neredeyse tüm toplulukların iletişimi ve hafıza kaydı karma bir ortamda gerçekleşir. Geçmiş kaydetme ve koruma yöntemi olarak sözlülük ve okuryazarlık, toplumsal yaşamın kökenindeki temel iki metot olmuştur. Antik çağlarda farklı kültürler arasında yayılan ortak hikâyelerin bu toplumlar arasında bağlayıcı bir unsur olduğuna inanılmıştır. Bu şekilde, Anadolu’da (Asia Minor) yaşayan bir kavim olan İskitlerin sözlü kültürüne ait Toxaris masalını sonradan yazıya geçiren Lucianus bu metotlara ve kültürel önemine bir örnek olarak verilebilir. Bu şekilde Lucianus, Doğu ile Batı arasındaki sözlü ilişkiyi dolayısıyla kültürel etkileşimi göstermiştir (Kim, 2013: 302).

Yazılı metinler ile ortaya çıkan okuryazarlık öncesi sözlülük, sözlü kültürü oluşturmuştur. Sözlü ürünlerden meydana gelen sözlü edebiyat geleneği; mit, destan, halk hikâyesi, masal, fıkra ve efsane gibi anlatımları içermektedir. Bu sözlü edebiyat geleneği halk arasında “sözlü nesir”, ya da sıklıkla “halk nesri” ismiyle anılmaktadır (Çobanoğlu, 2015: 26). Sözlü kültürde yer alan bu tür halk nesri anlatıcıları, hikâye, destan vb. ürünlerini yüz yüze iletişim ortamında, anlatıcı kişinin dinleyenlerin tepkilerine göre teatral biçimde sunum yaptığı bir ortamda şekillenmiştir. Bu tür anlatımda anlatımın ilgi çekici olması önemlidir. Bu sebeple, anlatımda sıradan bir anlatıma göre daha etkili duygu ve düşüncelerin dilde tonlama ile verilmesi ögesine dikkat edilmiştir (Çobanoğlu, 2015: 27). Bu durum, ilerleyen dönemlerde teknolojik olanakların artması ve radyo teknolojisinin sıkça kullanılmaya başlamasıyla dinleyicileri etkilemeye yönelik bir yöntem olarak radyonun sözlü programlarında da kullanılmıştır.

Bu yöntemin kullanılmasının sebeplerinden biri de insan belleğinin limitliliği olarak gösterilebilir. Halk nesri, sözlü kültür ortamında yaratıldığı ve icra edildiği için yazılı nesrin (ya da düzyazının) sahip olduğu yazım teknolojisine sahip değildir. Walter Ong'un birincil sözlü kültürü bu tür eserleri kapsayan bir terimdir. Yazı teknolojisinden önce bu tür sözlü ürünleri korumak ve saklamak için insanlar yalnızca belleklerine güvenmişlerdir. Fakat uzun bir sözlü eserin saklanması ancak içindeki öğelerin kolay hatırlanabilmesiyle mümkün olmuştur. Tarihte bu tür ürünleri korumak için belleğini geliştiren, bu şekilde olağanüstü belleğiyle anılan insanlar mevcuttur. Romalılarda bu tür belleğiyle meşhur olan kişilere bir örnek Plinius'un Doğa Tarihi eserinin VII. cildinde verilmiştir. Doğuda Pers kralı Koreş, bütün askerlerinin adını ezber bilmektedir. Batıda ise Scipio, Roma'da yaşayan herkesin adını bilmektedir (Quiroga, 2017: 24). Yunan ozan Homeros'un İlyada ve Odysseia destanlarını bu eserler yazıya geçirilmeden önce ezberinden okuduğu bilinmektedir. Erken İngiliz sözlü kültüründe ve mitlerinde geniş yer edinen 6. yüzyıla ait Kral Arthur hikâyesi de bu şekilde çeşitli ozanlar tarafından aktararak günümüze gelmiştir. Türk kavimlerinin tamamına ait Köroğlu gibi epik destanlar ise Asya coğrafyasına özgü Türk sözlü kültür ürünleri arasında sayılmaktadır (Jason, 1996: 107). Homeros'un İlyada destanındaki karakter Aeneas'ın, Vergilius'un aynı adlı destanı ile birleştirilerek Roma ve Yunan toplulukları arasında Greko-Romen kültür birliğini oluşturulması gibi Köroğlu destanı da Türk, Altay, Anadolu ve Azeri kökenli Türk topluluklarını birbirine bağlayan bir destan olmuştur. Epik destanlar, çeşitli toplumların ortak ataları benimsedikleri kahramanların savaş ve mücadele sırasında sergiledikleri üstün erdem ve yetenekleri yücelterek milli duygular çerçevesinde bu toplulukları birbirine bağlamakta ve onlara kökenlerine dair bir temel sağlamaktadır.

2. Walter Ong'un Sözlü Kültürü üzerinden Türkiye ve İngiltere'de Ozan Geleneği

Walter Ong (2014: 23), yazı öncesi sözlü kültür dönemini birincil sözlü kültür olarak sınıflandırmıştır. Birincil sözlü kültür, yazıyı bilmeyen kültürlerin iletişimin yalnızca konuşma dilinden oluştuğu kültürlerini nitelemek için kullanılmıştır. Bu tür sözlü kültür ürünlerinin toplumun belleğine yerleşmesi ve yayılmasında ezber ve anlatım önemli olmuştur. Böylece sözlü kültür ürünlerini aktaran ozanlar da yaratılan sözlü kültür ürünleri kadar önem kazanmaktadır. Ozanın okuryazarlık öncesi rolü çok önemlidir. Çünkü ozan, halka başka türlü bilmesi ya da öğrenmesi mümkün olmayan hikâyeleri sunar. Ozan ortadan kaybolursa beraberinde geleneksel hikâye anlatma geleneği ve geleneksel şarkılar da kaybolur (Lord, 1991: 24).

Türk devletlerinde sözlü kültürün temsilcisi ozanların daima önemli bir yeri olmuştur. Türk hükümdarların savaşa giderken en ön saflarda ozanları bulundurdukları bilinmektedir (Asker, 2018: 55). Türk sözlü kültür ürünleri de diğer uygarlıklarda olduğu gibi dînî, mistik ve mitolojik konular içermiştir. Bu tür sözlü gelenek ürünlerini aktaran ozanlar kimi zaman “kam”, “şaman”, “baksı-bahşı” olarak adlandırılmışlardır (Akyüz, 2011: 16). Türk ozanları, özellikle destan anlatıcıları, millî kimliği oluşturarak dönemin farklı Türk boylarını ortak değerler sayesinde bir araya getirmesi yönünden önemli karakterler olmuştur. Destan anlatıcılarının aktarımları halk inançlarının temelini oluşturmakta ve bu dönem toplumu tarafından gerçeklik olarak algılanmaktadır. Destanlarda anlatılan “kahraman ata” unsuru ise toplumlara ortak bir ata, dayanılacak bir köken, bir ata kültü sunmaktadır. Örneğin; Kamların anlatılarındaki Korkut Ata, bir kültürel kahraman olarak, Roma’nın Aeneas’ı gibi atalar kültürünü Anadolu’da oluşturmuştur (Akyüz, 2011: 17). Bilinen en eski Türk destanı “Yaratılış Destanı”dır. Yaratılış Destanının kesin olarak hangi yüzyılda anlatılmaya başlandığı bilinmemekle birlikte 19. yüzyılda W. Radlof tarafından yazılı hâle getirilmiştir (Arsal, 2020: 483-484). Türklerin günümüze kadar gelen diğer sözlü kültür ürünleri (özellikle efsane, destan ve masalları) olarak “*Ergenekon Destanı*”, “*Bozkurt Destanı*”, “*Manas Destanı*”, “*Alp Er Tunga Destanı*” ve “*Oğuz Kağan Destanı*” gösterilebilir. Halk tarafından sözlü olarak aktarılan bu manzum eserler halkın ortak malı sayılmakta ve aktarımında belirgin bir ozan öne çıkmamaktadır.

Türk kavimlerinde ozanların bir diğer görevi de kahramanlık türküleriyle orduyu cesaretlendirmek, savaşta askerlerin mücadelesine tanıklık ederek, onların kahramanlıklarını belgelemek ve sonraki nesillere aktarmak olmuştur. Türklerin en bilinen destanları olan Oğuz Kağan ve Manas destanları, bu tür kahramanlıkları belgeleyen destanlar olmuştur. Özellikle Oğuz Kağan destanı, İslamiyet sonrası anlatılarında kavmini hak dinine sokmak için Oğuz Kağan’ın Allah tarafından gönderilmiş bir hükümdar olduğu unsurunu ön plana çıkarmıştır. Böylece, toplumu dinsel töreleri yerine getirme konusunda eğiterek, Oğuz Kağan’ı hem bir ata hem de etik bir örnek olarak sunmuştur (Dursun, 2018: 30). Sözlü kültüre ait halk ozanlarının kendileri de Türk kültürü içerisinde birer kahraman olarak mitleştirilmişlerdir. Bu tür kişilere örnek olarak 16. yüzyılda yaşadığına inanılan, yiğitlik ve iyilikseverliği ile destanlaşmış *Koroğlu* ya da 17. Yüzyılda yaşadığı rivayet edilen ve doğa, aşk, gurbet, sıla gibi konularda şiirleri ile tanınan *Karacaoğlan* verilebilir (Aksoy-Sheridan, 2008: 53-54).

Osmanlı’da 15. yüzyıla kadar ozan olarak bilinen anlatıcılar, 16. Yüzyıldan itibaren âşik olarak anılmaya başlanmıştır. Özellikle kopuz çalarak hikâyelerini anlatan ozanlardan

kendilerini ayırmak isteyen saz şairleri bu unvanı benimsemişlerdir (Akyüz, 2011: 22). Bu yüzyıl sonrası Anadolu’da sözlü kültüre dair halk hikâyesi ve destan yaratıcısı olarak âşıkların ön plana çıktığı görülmüştür. Âşık repertuarlarının kaynakları ve günümüzdeki mevcut anlatmaları arasında ise Köroğlu kökenli olanlar çoğunluktadır. Bunlar Azerbaycan ve Anadolu sahası âşıklarının mutlaka bilmesi gerekenler arasında yer almaktadır (Ekici, 2004: 57). Türkiye’de sözlü kültür geleneğinin 20. yüzyıla kadar gelebilmesini sağlayan en önemli halk âşığı ise Âşık Veysel Şatıroğlu’dur. Âşık Veysel, 7 yaşındayken Sivas’ta çiçek hastalığına yakalanmış, bunun sonucunda sol gözü kör olmuş, sağ gözüne perde inmiştir. Çeşitli talihsizlikler sonucu sağ gözünü de kalıcı olarak kaybedince, babası bir teselli olarak onu saz şiirine yönlendirmiştir (Günay, 1993: 21). Saz eşliğinde çalarak söylediği manzum eserleri genellikle dünyanın fâniliği ve insan kaderinin kabulü üzerinedir (Günay, 1993: 35). Âşık Veysel, Türk sözlü geleneğinin yakın geçmişte yaşatılmasını sağlaması yönünden Türk sözlü kültürünün önemli bir temsilcisidir.

İngiltere’de ise ozanlık geleneği başlangıç olarak M.S. 6. Yüzyıla kadar gitmektedir. Bu yüzyıla kadar Roma topraklarının içinde sayılan bu sebeple “Roma Britanyası” olarak anılan Britanya’da doğan İskoç bir ozan olarak bilinen Taliesin, 6. Yüzyılda “ozanların lideri” olarak ün kazanmıştır. 13. Yüzyılda el yazması hâlinde bulunan “*Taliesin’in Kitabı*” adlı eser, ozanın hikâyelerinin yazılı ilk formudur. Ozan Taliesin, döneminin savaşlarını ve krallara övgülerini aktarmıştır. Bunlar epik nesir olarak yazıya geçirilmiştir. Aynı yüzyılda yaşamış İskoç kökenli bir diğer ozan olan Merlin ya da Myrddin, halk tarafından ormanda yaşayan ve kehanet tarzı nesirler yazması ile ünlü olan bir ozandır (Hallein, 1968: 2-3). İngiliz toplumunda ozanların birey olarak önem görmesi faktörü mevcuttur (Trumpener, 1961: 6). Merlin, daha sonra 1450 senesinde yine 6. yüzyılda anonim olarak yaratılan Kral Arthur efsanesinde bir karakter olarak mitleştirilmiştir. Sözlü kültür, İngiltere’de bu toplumun içindeki farklı ırkların benliklerini korumalarını da sağlamıştır. 13. yüzyılda Kral I. Edward’ın ülkelerinden sürdüğü İskoç ozanlar hikâyelerini harp eşliğinde anlatarak milli bir bellek oluşturmuşlardır (Trumpener, 1961: 4). Bu ise Türk toplumlarındaki ozanların birleştirici özelliğinin aksine İngiltere’nin içindeki ırklar arasında milliyetçi bir ayırım yaratmaktadır. İngiliz toplumunda ozanlık 18. yüzyılda ilgi görmeye başlamıştır (Trumpener, 1961: 6). 17. yüzyıl sonlarında başlayan bu ilgiyle “*Elfin Knight*”, “*Beowulf*”, “*Maldon Savaşı*” gibi çoğu sözlü kültür ürünü yazıya aktarılmıştır.

Ancak bu dönem yazının kullanılması sözlü kültürün ortadan kaldırıldığını göstermemektedir. Walter Ong, sözlü kültürün yazılı kültür içindeki bu durumu “sözlü tortu” kavramıyla ifade etmiştir (Lord, 1991: 21). Sözlü tortu, metin kökenli yeni kültür ürünlerinde

sözlü kültüre dair öğelerin bulunmasını tanımlar (Ong, 2014: 202). Kültürlerin değerlerini oluşturmada sözlü kültürün destan, efsane gibi öğeleri öne çıkmakta iken kafiye, atasözü, deyim gibi esas dile özgü unsurlar da sözlü kültür olarak gerek yazılı kültürde gerekse elektronik çağ sözlü kültüründe yaşamaya devam etmiştir. Cambridge Britanya tarihi kitabının IV. cildinde yazının, yalnızca dil ve dilin söylediklerinin doğru kayıtlarını korumaya yönelik kullanıldığı belirtilmiştir. Buna göre; parlamento müzakereleri, eğer varsa, yalnızca resmi olmayan el yazısıyla yazılmış günlüklerde ve konuşmaların dökümlerinde ve kâtip defterindeki en açık notlarda korunmuştur. Shakespeare zamanındaki haberler bile günlük olarak takas edilen sözlü bir meta olmaktan ileri gidememiştir (Barnard, J. & Mackenzie, 2008: 100). 16. yüzyıl sonu İstanbul ise, 600'ü aşan kahvehaneleriyle ünlüdür. Bu mekânlarda ozanlar hikâyelerini anlatmış, haberler sözlü olarak aktarılmış ve sözlü kültür bu şekilde devam etmiştir (Briggs & Burke, 2002: 40). Atasözleri, fıkralar, türküler, soy kütükleri, yemek tarifleri ve toplumsal bilgelik kültürü sözlü kültür içinde canlılığını korumuştur.

3. Türkiye’de Sözlü Kültür Kapsamında TRT Radyo Tiyatroları

TRT Radyo, ilk olarak devlet himayesinde, halka ulaşmayı kolaylaştırma, halkın milli duygularını güçlendirme ve halkı eğitme amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu sebeple TRT Radyo Tiyatroları da başlangıçta bu amaca hizmet etmiştir (Ahıska, 2005: 256). İlk dönem, 1926-1936 tarihli radyo tiyatrolarının içeriklerine dair elimizde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Bu döneme dair bilgiler ise Serdar Öztürk’ün yayınlandığı 1936 senesinde büyük bir tepkiye sebep olan “Kendine Ayı Süsü Veren Adam” adlı radyo piyesini içeren makaleden öğrenmek mümkündür. Bu piyesin içeriğinin dair bilgiler ise Matbuat Umum ve İstihbarat Umum Müdürlüğü kataloglarında yer alan bir şikâyet raporuna dayanmaktadır. Oyunun konusu, odun satmakla geçinen bir köylü, bu köylünün şehirdeki kurnaz satıcılarla olan ilişkisi ve başına gelen talihsizliklerdir. Oyun komünist propagandası olarak değerlendirilmiş ve radyo merkezi şikâyet telefonları yağmuruna tutulmuştur (Öztürk, 1993: 94-97).

1940’lı yıllarda söz programları konuları iyi bilen uzmanlar tarafından hazırlanmakta ve genel planlama radyo yönetimi tarafından yapılmaktadır. Kocabaşoğlu (1980: 17), radyo oyunlarının bu yıllarda altın çağını yaşadığını söylemiştir. Bu dönem söz programları 15 dakikayı geçmemektedir (Cankaya, 2015: 37). 1941’de radyo tiyatroları kültür ve sanat içerikli yayınlar kategorisinde yer almaktadır. Skeç, monolog ve radyofonik piyeslerden oluşan programların süresi 30 dakikaya kadar çıkmıştır. Bu alandaki yapımların metinleri ise radyo dışından yazarlar tarafından ele alınmıştır (Cankaya, 2015: 39). II. Dünya savaşı sonrası dönemde çeşitli ülkelerde radyo tiyatrolarına dair anket çalışmaları yapılmıştır. Türkiye de

dünya radyolarında yapılan bu uygulamadan hareketle 1947’de bu tür bir çalışma yapılmasına karar vermiştir. İstatistik ve Umum müdürlüğünün desteğiyle ülkenin birçok köşesinde bu anket uygulaması yapılmış ve 1948 yılında sonuçları kamuoyu ile de paylaşılmıştır (Bölükbaş, 2020: 39). Bu anket sonucu dinleyicilerin milli, ahlakî ve sosyal konularla ilgilendiği tespit edilmiştir, *Radyo Çocuk Kulübü*’nün de fazla sayıda beğeni aldığı anket sonucu ortaya çıkan bir diğer durumdur (Bölükbaş, 2020: 41). Meltem Ahıska’nın (2005: 259), 1940’ların radyo tiyatrolarının içeriğine dair bahsettiği önemli bir tür “*aile oyunları*”dır. Kadın ve erkeklere dair meselelerin aile dinamiği içinde ele alındığı bu radyo oyunları, Türk kültürü ile Batı kültürünün farkını göstermede kadınları eşik bekçisi olarak simgeleştirmesi açısından önem taşımaktadır.

1946-1960 yılları arasında yayınlanacak nitelikte oyun bulunmasında güçlük çekilmiştir. Bu yıllarda radyo için oyun yazma olanağı sınırlı bir çevreye tanınmıştır. Savaş sonrası dönem olarak da anılan bu dönemde Türk halkı savaş sonrası ideolojilerden uzak tutulmaya çalışılmış, dolayısıyla radyo gibi güçlü etki unsuru olarak görülen iletişim araçlarına daha hassasiyetle yaklaşmıştır. 5352 sayılı kanunla radyo yayınlarını daha iyi düzenleyebilmek için “Radyo Yayınları Danışma Kurulu” oluşturulmuştur (Cankaya, 2015: 45). Radyo oyunları bu dönem çeşitlilik göstermektedir. *Radyo Çocuk Kulübü* yayınlarına devam ederken *Çocuk Saati* adlı bir çocuk programı daha yapılmaya başlanmıştır. Bu programlarda yer alan çocuklar spiker, ses sanatçısı, radyo tiyatrosu oyuncusu olarak yetiştirilmişlerdir (Cankaya, 2015: 46-47). Radyo tiyatroları, yerli ve yabancı klasik yazarların oyunlarını dinleyiciye tanıtmaya ve radyoyu Anadolu’nun ücra köşelerine tiyatroyu tanıtmaya işlevi görmüştür. Ayrıca kitap tanıtımına dair *Kitap Saati*, milli manevi değerleri vurgulayan *Kahramanlar Geçiyor* ve *Türk Kahramanlığı* adlı programlar da tarihi olayları hikâye eden tarzda programlar olmuştur (Cankaya, 2015: 47).

1960-1964 yılları arasında TRT Radyo Tiyatroları kültür-sanat içerikli yayınların yarısını oluşturmuştur (Cankaya, 2011: 9). Bu dönem radyo tiyatrosu yayınlarından bazıları; *Perde Arası*, *Mikrofonda Tiyatro*, *Pazar Temsili*, *Sahnedeki Mikrofonu*, *Devamı Yarın Akşam*, *Devamı Yarın Sabah*, *Pazar Tiyatrosu* vb. programlardır. Konusu sonraki gün devam eden radyo oyunu serilerinin ya da diğer adıyla *Arkası Yarın* radyo tiyatrosu formatının bu dönemde başladığından bahsedilebilir. Bu dönem Temsil Müşaviri (Tiyatro danışmanı) olarak Adalet Ağaoğlu’nun görev yapması radyo tiyatrolarını zenginleştiren bir öge olmuştur (Cankaya, 2011: 9).

1964-1980 yılları arası TRT Radyo Tiyatrolarına bakıldığında, ilk olarak 1965 yılı göze çarpmaktadır. Bu yılda radyo programcıları, topluma karşı toplumsal bir görev üstlendikleri

inancını taşımışlardır. Böylece söz programlarını eğitim ve kültür amaçlı blok program türünde hazırlamışlardır. Bir program; belli bir konu çerçevesinde günlük, haftalık, on beş günlük ya da aylık olarak belli aralıklarla hazırlanmıştır. Kuşak programı adlı, canlı ya da içinde canlı bölümler içeren program kalıbı uygulanmamıştır. “*Bir Portre*”, “*Bir Eski Bir Yeni*”, “*Türk Sanatı*”, “*Sanat Açık Oturumları*”, “*Mahkeme Dosyası*”, “*Uyanan Afrika*”, “*Türk Romanında Köy*”, “*Nobel ve Yazarları*”, “*Tanzimattan Günümüze Türk Şiiri*”, “*Değişen Dünyamız*”, “*İnsanlığın Kilometre Taşları*”, “*Mitolojide Kadın*” vb. yayınlanan eğitici türde kültür-sanat programlarından bazılarıdır (Cankaya, 2015: 71). 1974 yılında TRT-1, TRT-2 ve TRT-3 olarak radyo yayınları ayrılmıştır (Cankaya, 2015: 108). 1975 ve 1978 yıllarında TRT-1’de 14’ü Türk yazarların yazdığı, 28’i ise yabancı eserler olarak toplamda 51 radyo oyunu oynanmıştır. 1975 yılında TRT-2’de yayınlanan oyun sayısı ise 91 olarak bilinmektedir. İçerik olarak ise yerli ve yabancı roman ve öykülerden faydalanılmıştır (Cankaya, 2011: 9). Bu dönem TRT’de sanat ve kültüre önem verilmiş ve radyo tiyatrosu için yeni yapımlar üretilmiştir (Cankaya, 2011: 9). Bu ise radyo tiyatrosuna ilgi duyulduğunu işaret etmektedir.

4. İngiltere’de Sözlü Kültür Kapsamında BBC Radyo Dramaları

TRT Radyo Tiyatroları’nda, radyo oyunlarına dair sanatsallık ve özgün içerik yaratma ilgisi 1940’larda başlarken, İngiltere’de BBC Radyo Dramaları, 1960’larda özgünlüğe yönelim göstermeye başlamıştır. İngiltere’de radyo oyunları, ilk olarak pragmatist bir bakış açısıyla kullanılması amaçlanan yapımlar olmuştur. Avrupa’da ilk radyo kuruluşları çocuklara dair uyku vakti hikâyesi yayınları ile öne çıkmışlardır. Düzinelerce istasyon bu fikri benimsedi ve küçük çocukları uyutmaya yardımcı olacak kadifemsi sesli 'hikâye anlatan hanımlar' ile övünmüştür (Maltin, 2000: 13). Radyo, böylece çocuk bakıcısı olmayan ailelerin günlük yaşam kalitesini iyileştiren modern bir teknoloji olarak insanların gündelik hayatına girmiştir. İngiltere’de radyo tiyatrosunun ikincil işlevsel kullanımı ise II. Dünya savaşında görülmektedir. Radyonun ya da BBC Radyo Dramalarının bu dönem işlevi ulusal birlik duygusunu dile getirerek Nazi propagandasına karşı koyabilecek savaş açıklamalarını sağlayan bir araç olarak öne çıkmaktadır (Goody, 2018: 1-2). Ancak bu yapımların radyo draması kapsamında ele alınsa da belgesel tarzı bir yapımlar olarak tam olarak radyo oyunu ya da radyo tiyatrosu kapsamına girmemektedir.

BBC Radyo Dramaları, başlangıçta 1933-1938 yılları arasında edebi metinlerin (romanlar, kısa öyküler, oyunlar, Shakespeare) radyo için uyarlamalarını içermiştir (Goody, 2018: 3). II. Dünya Savaşı sırasında ise, radyo dramaları radyoda kendi propagandasını yapan Hitler’e karşı propaganda yapmak amacıyla kullanılmıştır (Goody, 2018: 6). Bu amaçla yapılan

başlıca programlar; “*The Shadow of the Swastika*” (Swastika’nın Gölgesi), “*Home Front*” (Ön Cephedeki Ev) ve Galler bölgesinden yayınlanan “*Harvest of the Sea*” (Denizin Hasadı) ve “*Women in War*” (Savaşta Kadınlar) gibi programlar olmuştur (Goody, 2018: 3). Bu programlardan karşı propaganda anlamında en önemlisi “*The Shadow of the Swastika*” (Swastika’nın Gölgesi) olarak görülmektedir. Swastika'nın Gölgesi, Nazilerin Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekoslovakya ve Polonya'nın işgallerine kadar yükselişini kapsayan gerçek belgelere dayanan bir güncel radyo serisidir. Radyo programının içeriğinde özellikle yerleştirilen müzikler, anlatım ve ses efektleriyle halkı etkilemek amaçlanmıştır (Goody, 2018: 8).

Radyo dramaları ilk zamanlarda herhangi bir sınırlamaya sahip değildir. Gordon Lea, bunu ‘Radyo oyunlarında herhangi bir kısıtlama yoktur.’ sözleriyle ifade etmiştir (Lea, 1926: 40). Bir kısıtlamanın olmaması, bir düzenin de olmadığını göstermektedir. Bu şekilde, sözlü programların çoğu radyo dramaları kapsamında sayılmaktadır. BBC Radyosuna özel olarak yazılan ilk radyo oyunu 1924 yılında Richard Hughes’ın “*A Comedy of Danger*” adlı oyunu olarak bilinmektedir. Konusu bir kömür madeninde karanlıkta geçmektedir. Sokaktan getirilen Güney Gallerli kişiler, madenci korosu olarak müzikal desteği sağlamışlardır. Kapısı açılıp kapanan, yapımcının o ilkel erken koşullarda kullanabileceği tek karartma cihazı olan stüdyonun dışındaki koridorda konumlandırılmışlardır (Hand & Traynor, 2011: 16). Bu yapım haricinde 1940’larda radyo tiyatrosu türüne örnek olarak “*It’s That Man Again!*” adlı radyo komedi şovu gösterilebilir. Bir başka radyo draması klasiği, Lucille Fletcher’in 1943 ve 1960 yılları arasında sekiz kez daima canlı olarak yayınlanan “*Sorry, Wrong Number*” adlı radyo oyunudur. Konusu, yatalak bir kadın olan Bayan Elbert Stevenson (Agnes Moorehead)’ın, bir cinayetin planlandığı çapraz telefon görüşmesine kulak misafiri olması ve bir dizi telefon görüşmesi yoluyla yetkilileri uyarmak veya yardım almak için umutsuz girişimleridir. 1948 yılında bu radyo oyunu film yapılmıştır (Hand & Traynor, 2011: 105). 1950’lerde Dylan Thomas, Samuel Beckett ve Giles Cooper gibi önemli şair ve yazarlar radyo dramasına önemli katkılarda bulunmaya uğraşmışlardır. “*Under Milk Wood*” (Süt Ormanında, Thomas, 1954), “*All that Fall*” (Bütün O Sonbahar, Beckett, 1956) ve “*The Disagreeable Oyster*” (Tartışmalı İstiridye, Cooper, 1957) bu dönem oyunlarından bazılarıdır. Bu yazar ve şairler, radyonun hayal gücünü harekete geçirme potansiyelini ortaya çıkarma uğraşı vermişlerdir (Hand & Traynor, 2011: 52). 1970’lerde farklı türlere yönelen BBC Radyo Dramalarının bu yıl içinde en çok bilinen yapımı 1978 tarihli “*The Hitchhiker’s Guide to the Galaxy*” adlı radyo oyunudur. Oyun, ilk 15 dakika içinde dünya gezegeninin tamamen ve mutlak yok oluşunu sunmuştur. Bilim kurgu kategorisine giren bir oyundur (Hand & Traynor, 2011: 106).

BBC Radyo Dramaları sonraki dönemleri Peter Lewis tarafından üç dönemde incelenmiştir. Buna göre 1985-1987 arası dönemi Pre-Birth (Doğum Öncesi) olarak adlandırılır. 1993-2000 tarihleri arası Birth (Doğum) dönemi, 2000'lerden günümüze kadar olan dönem ise Post-Birth (Doğum Sonrası) olarak adlandırılmıştır (Lewis, 2004: 161). Bu ise BBC'nin, TRT'nin ilk yılları gibi devlet yönetiminde olduğu yıllardan başlayarak diğer radyo kanallarının ortaya çıkmasıyla rekabet etmeye başlayan bir yapı oluşturma dönemlerini ve son olarak modern zamanlar özerkliğini kazandığı dönemde yaptığı programları betimleyen dönemleri kapsayan bir süreçtir.

5. Podcast Nedir? Podcast Yayınları Hangi Türleri İçerir?

İletişim teknolojileri geliştikçe sözlü kültürün aktarımına dair teknolojiler de gelişmektedir. Bu anlamda radyo da bu değişimden etkilenmiştir. 1960'lı yıllarda radyo teknolojisinde küçük boyutta, az enerji harcayan transistörler kullanılmaya başlamıştır. Web 2.0 teknolojisinin gelişmesiyle beraber ise 1990'lardan itibaren internet üzerinden radyo yayını yapılmaya başlamıştır. Dijital kültür olarak da adlandırılan web üzerinden yapılan radyo yayınları ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki yine radyo istasyonunda gerçekleşen ama web üzerinden de yayınlanan yayınlar olarak eş zamanlı radyo (simulcasting) ve çevrimiçi radyodur. Diğerleri ise bizzat Web üzerinden yayın yapılan radyo yayın türleridir. Bunlar; Net-Radyo, WEB Radyo, Sadece Net Radyo, Radyo Akışı, E-Radyo ve İnternet Üzerinden Yayıncılıktır (Birsen, 2021: 26).

Günümüzde ise hâlâ internetten radyo yayını mümkün olmakla beraber insanların istediği anda erişimine olanak sağlayan yeni teknolojiler ortaya çıkmıştır. Podcast bunlardan biridir. Podcast'i radyodan ayıran en önemli özelliği internet tabanlı ve her platformda oynatılabilir olması ile dinleyiciye özgürlük sunmasıdır. Podcast kelimesi, Apple firmasının bir taşınabilir MP3 ses dosyalarını oynatma aygıtı iPod'un son hecesi ve İngilizce yayınlamak (casting) kelimesinin ilk hecesinin birleşiminden oluşmaktadır. Podcast kelimesini ilk defa The Guardian gazetesinin teknoloji yazarı olan Ben Hammersley ortaya atmıştır (Yücel, 2020: 1305). Özellikle 2010 senesinden itibaren Podcast türü yayınlar yükselişe geçmiştir. Podcastin içerdiği türler kapsamında kullanım alanı geniştir. Bu açıdan da radyo ile benzerlik göstermektedir. Podcastler yeni medyanın pratik kullanımları içinde, herkesin oluşturabileceği basit bir yapıdadır. Bu şekilde podcastler üretim açısından ikiye ayrılır: bağımsız podcastler ve kurumsal podcastler. Bağımsız podcast bireysel bir oluşum gösterirken, kurumsal podcastler, podcast yapım şirketleri tarafından oluşturulmaktadır (Yücel, 2020: 1307-1308). Sözlü kültürün modern çağda taşıyıcısı hâline gelen Podcastlerin çeşitli türleri mevcuttur.

Söyleşi podcastleri, her hafta bir konuk ağırlayan ve karşılıklı konuşma şeklinde gerçekleşen en yaygın podcast türüdür. İkili konuşma podcastleri, iki kişinin her hafta farklı bir konu üzerine fikir üretmeleri ile oluşturulur. Eğitim podcastleri, dinleyerek öğretme formatıyla yapılan ve dil öğretmede yaygın kullanılan podcastlerdir. Tek kişilik podcastler, bir kişinin sunduğu ve deneyimlerini aktardığı podcastlerdir. Belgesel podcastler, gerçek hikâye anlatıcılığına dayanan ve radyo belgeseli olarak da tanımlayabileceğimiz gerçek olay ve olgulara dayanan podcastlerdir. Bu araştırmada ele alınan tür olan Kurgu-Hikâye podcastleri, kurgu hikâyelere dayanan, her bölümde farklı seslendirmeler, efekt ve müzikler içeren hikâye anlatıcılığı üzerinden temellendirilen podcastlerdir (Birsen, 2021: 86-92).

6. Radyo Tiyatro ve Dramaları Açısından Hikâye- Kurgu Podcastler

TRT'nin radyo tiyatroları ve BBC'nin radyo dramalarının kıyaslaması, Ahıska tarafından radyo kökenli ikincil sözlü kültürü ortaya koyan yegâne çalışma olmuştur. Ahıska, BBC'nin "tiyatroyu halka götürme" amacı güden ve yalnızca klasik radyoya dayanan ürünler yaptığını söylemiştir. Aynı zaman diliminde TRT, hem Radyo Temsil Kolu hem de Temsil Şefliği sayesinde radyoya bu alanda ürün yaratma uygulamasına başlamıştır (Ahıska, 2005: 261). Böylece, Türk radyoları İngiltere'den önce kendine özgü bir tür olarak Radyo Tiyatrosunu geliştirmişlerdir. Günümüzde görselliğin getirdiği tekdüzelikten kaçınmak isteyen ve kendi alanını yaratmayı tercih eden dinleyiciler tarafından radyo yerine podcast kullanılmaya başlamıştır. Podcast ve Radyo'nun benzer ürünlerini incelerken, daha önce bu türe yönelimi inceleyen Hadley Cantril- Gordon Allport'un (1935) ele aldıkları noktalara bakmak önemlidir. Radyo Tiyatroları açısından Hikâye-Kurgu Podcastleri incelemek için bu kuramcılar ve Podcast'i araştırmacılarının bulguları karşılaştırıldığında şu ifadelere ulaşmak mümkündür;

- Radyo tiyatrosu, görsel sanatlarda karşımıza çıkan klasik tiyatrodan ayrı olarak performans göstericisi ve izleyici ilişkisini ortadan kaldırdığı için dinleyici için özgür dinleme alanı sağlar (Hadley Cantril- Gordon Allport, 1935: 14).

- Radyo tiyatrosu, dinleyiciye hayal gücünde kendi mekânını ve karakterlerini yaratma olanağı sunmaktadır. Podcast de günümüzde aynı şekilde dinleyicinin kendi mekânını yaratmasını sağlar.

- Görsel medyanın radyo anlatımına kıyasla sunucu ve konu anlatımına ihtiyacı yoktur. Bu sebeple radyo görsel medya kadar gerçekçi bir yanılsama sunmaz ancak sunucu ya da anlatıcılar sürükleyici bir konu içinde saatlerce anlatırlar. Bu ise radyo tiyatrosunun anlatımını daha gerçekçi ve kişisel kılar (Hadley Cantril- Gordon Allport, 1935: 15). Kurgu

Podcastlerde de anlatıcının hikâyesi anlatımın sürekliliği ile görsel anlatımdan daha gerçekçi ve kişisel hâle gelmektedir.

- Cantril ve Allport'un radyo sunumuna dair karşılaştığı en büyük sıkıntı dinleyicinin geri dönüp anlatıcının söylediği şeyi tekrar dinleme olanağının olmamasıdır (Hadley Cantril- Gordon Allport, 1935: 17). Podcast bu durumu ortadan kaldıran yeni bir teknolojik çözüm olarak gelmiştir.

- Radyo tiyatrosunda dinleyici bir hayati noktayı kaçırırsa bütün hikâyenin anlamını kaybeder, anlatıcı her detayı tekrarlamak durumunda kalır. Bu ise akıllı dinleyiciyi sıkı ve dinlemekten vazgeçiren bir durumdur. Podcast ise geri ya da ileri gitme olanağı veren bir formatta dijital ortamda kaydedilmiştir.

- Radyo dinlemek, dinleyicinin vakit ayırmasını gerektirir ve onda her gün aynı saatte radyo başına oturma alışkanlığını gerektirir. Bölümlerini belirli bir arşivde toplamaz. Podcast programları ise Youtube ve Spotify gibi diğer sosyal medya kanalları aracılığıyla paylaşılarak daha kolay erişim ve arşiv sağlarlar. Bu şekilde her zaman dinlemeye uygundurlar. Ayrıca radyonun aksine Podcast'in kendine ait belirli bir alanı yoktur (Birsen, 2021: 55).

6.1.The Magnus Archives Podcasti: “Thrown Away” ve “Do Not Open”

Bölümleri İçerik Analizi

The Magnus Archives, Ezoterik ve Paranormal çalışmalar üzerine kurulmuş Mangus Institute London'da çalışan Jonathan Simms adlı kütüphanecinin okuduğu “sözde” paranormal olay raporlarının canlandırılmasını konu almaktadır. Korku temalı bir podcasttir. Kurumsal bir podcast olarak senaryosu Rusty Quill yapımı tarafından düzenlenmiştir. İlk bölüm, Jonathan Simms'in kendisini tanıtmayla başlar. Bulunduğu kütüphanedeki arşivlerin dağınıklığından yakınır, dosya numaralarının sınıflandırmasını anlatır. Amacını “*mümkün olduğu kadar dosyaları dijitalleştirmeye çalışacağım ve sesli versiyonlarını kaydedeceğim*” şeklinde ifade eder. Bütün bu öğeler, dosyaların harf ve rakamdan oluşan numaralarına dair verilen detaylar, Simms'in ciddi ve resmi tonlaması ile amacının olağan detaylarını aktarması anlatımı gerçekçi kılan öğelerdir.

Bu çalışmada The Magnus Archives podcastinin birinci sezonundan ikinci bölümü (Do not open) ve beşinci bölümü (Thrown Away) içerik çözümlemesi yapılması amacıyla örneklem olarak ele alınmıştır.

Tablo-1*The Magnus Archives İçerik Çözümlemesi*

Kaynak	Süre	Bölüm No. Bölüm Adı	Öznel veri içeren Cümle Sayısı	Nesnel veri içeren Cümle Sayısı	Kültüre Dair Anlatım İçeren Cümle Sayısı	Anlatımı güçlendiren unsurlar
Youtube	25:31	#2 “Do not open”	30	36	10	Korku unsuru anlatımında başlayan ürkütücü müzik ve davul sesi efektleri
Youtube	21:16	#5 “Thrown Away”	25	38	15	Korku unsuru anlatımında başlayan ürkütücü müzik ve davul sesi efektleri

The Magnus Archives’in “Do Not Open” ve “Thrown Away” bölümlerine toplumdaki sözlü kültürün hangi öğelerini içerdiklerine dair içerik analizi yapılmıştır. İlk olarak anlatılan hikâyelerde öznel verilere mi yoksa nesnel verilere mi önem verildiğini anlamak amacıyla bölümlerin içeriğindeki cümlelere içerik analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda iki yapımda da nesnel verilere önem verildiği saptanmıştır. Cümlelerde geçen nesnel veriler mekân adları başta olmak üzere, verilen tarihler sayısal olarak verilen zaman aralıkları ve adresler olarak ele alınmıştır. İncelemede son olarak o topluma dair geleneksel davranışlar, gündelik diyalog ve hareketleri içeren cümleler “*kültüre dair anlatım*” olarak sınıflandırılmıştır. Bu tür cümleler kimi zaman kişinin düşüncesini ya da olayın gidişatını belirten öznel veri içeren cümlelerde de görülebilmektedir. Müzik, bu iki bölümde de gerilim yaratılan bölümlerde ortaya çıkmış ve gerilim arttıkça yükselmiştir. Hikâyenin anlatıcısı olayları kendi perspektifinden gözlemler ve anlatır. Aktarım ve diyaloglara yer vermemiştir.

6.2.Korku Hikâyeleri Podcasti: “Trafo” ve “Jandarma: İhbar” Bölümleri İçerik Analizi

Türk Podcastleri olarak Magnus Archives ile konu ve tema olarak benzerlik gösteren Korku Hikâyeleri'nin özellikle “Jandarma: İhbar” ve “Trafo” adlı bölümleri, iki toplumun kültüre özgü anlatımlarını ortaya koyması sebebiyle içerik analizi yapılan diğer örnekleme oluşturmaktadır. Korku hikâyeleri podcasti, FF Hikâye tarafından senaryosu hazırlanan ve tek bir kişinin sunumundan oluşan korku temalı kurgu-hikâye podcastidir. Bu podcastin sunumunda, sunucu kendi başından geçen bir olayı gerçek bir olay gibi anlatmakta ve ses efektleri ile desteklemektedir.

Tablo-2

Korku Hikâyeleri İçerik Çözümlemesi

Kaynak	Süre	Bölüm Adı	Öznel veri içeren Cümle Sayısı	Nesnel veri içeren Cümle Sayısı	Kültüre Dair Anlatım İçeren Cümle Sayısı	Anlatımı güçlendiren unsurlar
Youtube	08:08	“Jandarma:İhbar”	24	9	10	Korku unsuru anlatımında başlayan ürkütücü müzik, piyano ve davul sesi efektleri
Youtube	24:09	“Trafo”	45	25	12	Korku unsuru anlatımında başlayan ürkütücü müzik, piyano ve davul sesi efektleri

“Jandarma: İhbar” ve “Trafo” adlı bölümlerdeki cümleler, içerdikleri öznel ve nesnel verilere ve kültüre dair anlatım ile ses unsurlarına göre çözümlendiğinde göze çarpan ilk faktör, tıpkı İngiliz podcastlerinde olduğu gibi müzik ve efektlerin anlatımdaki gerilim unsurlarını arttırmak için piyano ve davul gibi enstrümanların kullanılmış olduğu gerçeğidir. İncelenen Türk podcast bölümlerinin anlatımında bahsedilen kişilerin ağzından bire bir aktarım mevcuttur. Anlatıcı bir kişi olsa bile diyalogları etkili şekilde kurabilmektedir. Ayrıca Türk podcastlerinde cümlelerden elde edilen verilere bakıldığında anlatımda nesnel verilerden ziyade betimleme ve duyguları ifade eden öznel verilerin öne çıktığı gözlemlenmiştir.

6.3. Radyo Tiyatrolarının Devamı Olarak Türk ve İngiliz Podcastlerinin Benzerlik ve Farklılık Yönünden Karşılaştırılması

Örnekleme olarak ele alınan iki podcastten ilk olarak The Magnus Archives'in "Do Not Open" ve Korku Hikâyeleri'nin "Jandarma: İhbar" bölümleri konu olarak ele alınırsa, yerli ve yabancı iki podcastin konularının benzer olduğu görülür. Hikâye, bilinmeyen esrarengiz bir obje etrafında şekillenmektedir. "Do Not Open" adlı bölümde bu obje bir tabut, "Jandarma: İhbar" adlı bölümde ise bu obje üzerinde bilinmeyen bir yazı yazan kâğıtlardır. İngiliz podcast bölümü, mezuniyet sonrası arkadaşlarıyla tatile çıkan mimarlık bölümü mezunu bir adamın Amsterdam şehrinde ona esrarengiz biçimde para teklif eden bir yabancı ile karşılaşması sonrasında ise bu konuyu unutmüşken taşındığı yeni adrese gelen ve üzerinde "Sakın Açmayın!" yazan bir tabutla yaşadıklarını korku hikâyesi biçiminde anlatır. Türk podcastinde de terhisine 3 ay kalan bir askerinin ve arkadaşlarının ihbar edilen yerde bulunan tuhaf yazılı kâğıtlar sebebiyle yaşadıkları zorluklar anlatılmaktadır. İngiliz podcasti açılışını kurgusal karakteri Jonathan Simms'in sunumuyla açar ve hikâyenin yaşandığı tarih ve aktaran kişinin ismini vererek olayın gerçekliğini kurgular. Türk podcasti ise bu tür bir sunucuya gerek duymadan hikâyeyi kendisinin başından geçen bir olay biçiminde anlatarak yine gerçeklik kurgusunu yaratır. "Do Not Open" bölümünde olayları açıklamada bilgi içeren ve gözlem ile ölçülebilen nesnel veriler çokça kullanılmıştır. "Jandarma: İhbar" bölümü ise nesnelliği başlangıçta hikâyeyi gerçekçi kılmak için kullanmıştır.

[00:17- 00:30] ...2007 yılında askerlik günlerinden kalma bir anı olsa da hâlâ tüm detaylarıyla aklımda. Yanılmıyorsam terhise üç ay kalmıştı. (Jandarma: İhbar)

[02: 12-02:18] ...diğerleriyle birlikte Cardiff'ten mezun olmadan önce Mimarlık okuyordum. Bu yüzden binaları tek başıma inceleme fikri hoşuma gitti. (Do Not Open)

[04:36-04:45] ...tam tekrar reddetmek üzereyken bir zarf çıkardı. İçinde 10.000 pound vardı. Biliyorum çünkü saydım. (Do Not Open)

[08:17- 08:24]...ikisi de boy olarak 1.80'in üstündeydi ve oldukça heybetliydi. Dolayısıyla onları durdurmak için yapabileceğim pek az şey vardı. (Do Not Open)

Nesneleri betimlemede iki kültürün kullandığı metotlar farklıdır. Türkler nesne detaylandırmasından çok konu bütünlüğüne ve diyaloglara önem verirlerken, İngilizler konuyu anlamlı bir bütün hâlinde sunabilmek için kişilerarası anlatımdan ziyade detaya odaklanmayı tercih etmişlerdir. Diyaloglarında ise samimi ifadeler bulunmaz, nezaket kalıpları mevcuttur.

[08:27-08:48]...paketle yalnızdım. Yaklaşık 2 metre uzunluğundaydı, belki 1 metre genişliğindeydi ve kabataslak aynı derinlikteydi. Üst kısmı, altı kıvrımlı harfle benim adım ve

adresimin yazılı olduğu koli bandı ile kaplıydı fakat iade adresi ya da posta damgası yoktu. (Do Not Open)

[09:36-09:48] ...üç inç yükseklikte harflerle tabutun ahşabına kazınmış üç kelime vardı: “Açmayın” (Do Not Open)

[03:25-03:48] ...yeni kazılmış bir çukur vardı. Etrafında birkaç testi parçası falan gördüğümüzü hatırlıyorum. Komutan testi parçalarını incelerken bizim Erkan bu esnada bizden ayrılmış, biraz ilerideki çalılığa doğru yürümüş. Biz fark etmedik. Bir anda “Komutanım burada eski kağıtlar var” dedi. (Jandarma: İhbar)

Türk podcast anlatımında zaman, anlık olaylarla ölçülürken İngiliz podcasti yine somut rakamlar verme çabasında görünmektedir.

[03:51-03:58] ...Tam bu sırada, yani Erkan’ın eline kağıtları aldığı anda içimde öyle bir ürperti hissettim ki...(Jandarma: İhbar).

[14:50-15:02] ...kapağın diğer tarafına bardağımı koyuncaya kadar tırmalama sesinin başlaması yaklaşık dört saniye sürdü. Bu sefer daha ısrarcıydı. Bardağı kaldırınca bu sefer bir beş dakika ses durmadı. (Do Not Open)

Ayrıca İngiliz kültürünün bireyci yapısını ve mesafeliliğini ve Türk insanının birey değil toplum odaklı ve misafirperver kültürünü podcast bölümlerinde olay anlatılırken ortaya konulan cümlelerde de gözlemlemek mümkündür.

[06:46-06:52] ...burada kimseyi tanımıyordum ve kişisel alanımı yabancılarla paylaşmaya hevesli değildim. (Do Not Open)

[00:47-01:00] ...yani yazıcı da bizden olduğu için onunla arayışları bağlar, genellikle dört arkadaş: Yaşar, Erkan, Oğuzhan ve ben aynı devriyede olurduk. Bir de başımıza Hakan astsubay geldi mi keyfimizden geçilmezdi. (Jandarma: İhbar).

The Magnus Archives’in “Thrown Away” ve Korku Hikâyeleri’nin “Trafo” bölümleri de konu olarak benzer öğeler içermektedir. “Thrown Away” bölümü atık toplama biriminde çalışan görevlilerin 93 Lancaster yolu olarak bilinen bölgedeki çöp alanına atılan tuhaf şeylerle ilgili yaşadıklarını ve ekipten birinin (Alan) kayboluşunu anlatmıştır. “Trafo” hikâyesinde ise, trafo temizlemede görevli iki kişinin Derbent bölgesindeki tuhaf trafo ile ilgili yaşadığı olayları ve sonunda bu traфонun nasıl bir kişinin ölümüne sebep olduğunu anlatmaktadır. Bu iki bölüm karşılaştırıldığında, bu sefer Türk podcast örneği olarak ele alınan “Trafo” adlı bölümde nesnel verilerin kullanımının arttığı görülmektedir.

[01:18-01:20]...bir buçuk yıldır tatiller hariç vardiya arkadaşımı benim...

[08:44-09:06]...Trafonun iç kapağında önceden çizildiği belli yer yer küflenmiş kırmızı bir halka duruyordu. Halkanın tam ortasında keçi kafasına benzer, şeytani bir varlığın resmi çizilmişti. O resmin hemen altında ne anlama geldiğini bilmediğim, çok sonra Arapça 170 sayısı olduğunu öğrendiğim bir yazı yazılmıştı. Halkanın iç tarafında ise, keçi sembolünü merkeze alır şekilde her gece (ölüsünü) bulduğumuz hayvanlardan bazılarının resmi yapılmıştı.

Hikâyenin anlatılma biçimi nesnel ve öznel verileri değiştirebilmektedir. Yine de olay aktarımı ve diyalog olarak öznel veriler, nesnel verilere göre hikâyenin tamamında daha çok kullanılmıştır. Yine Türk ve İngiliz toplumuna dair değerler de bu yapımlardan gözlemlenebilir. Atık toplama biriminde çalışan Alan işinden kovulduğunda, ekip onu sevmesine rağmen bundan etkilenmemiş, onu aramamıştır. Türk podcastinde ise ana karakter ve Muhsin abi arasında gerilim ve güvensizlik yaşandığı hâlde samimiyet gösteren davranışlar ve “*oğlum*”, “*abi*” gibi yakınlık sıfatları kullanılmıştır.

[14:39-15:12] ... Alan benim arkadaşımı ve onu kötü duruma sokmak istemiyordum. Fakat neticede işler bu noktaya geldi. Alan, direksiyon başında uyuyakaldı ve onu park hâlinde bir arabaya çarptı. Kimse zarar görmedi ve kamyon hasar görmeyecek kadar yavaş gidiyordu. Fakat o noktada bu olay onun işten kovulması için yeterliydi. Gittiği için üzüldük ama açıkçası son zamanlarda etrafta olması rahatsız edici hâle gelen biri olmuştu ve bu nedenle kimse arkasından gözyaşı dökmedi. Yerine Wardman adlı yeni bir çocuk geldi ve hayat aynı huzuruyla devam etti. (Thrown Away)

[04:30-04:44] ...arada bir sen geride dur abi ben bunu da hallederim dediğimde “olmaz Erkan” derdi. “neden?” diye sorduğumda “öyle gerekiyor” derdi. Gülerek “nasıl yani?” diyince ciddi ve kararlı surat ifadesiyle karşılaşır “iyi abi yap o zaman” diye geri çekilirdim. (Trafo)

[14:24-14:30] ...abi yine başlama lütfen demiştim ki, oğlum yemin ediyorum sana doğruyu söylüyorum diye çıkıştı. (Trafo)

Yine bu bölümlerde ait oldukları Türk ve İngiliz kültürlerine dair inanç, mit gibi unsurlar da görülmektedir.

[08:16-08:30] ...bütün bir poşet yalnızca kıvrılmış ve katlanmış bu uzun şeritten oluşuyordu. Üzerinde başka dilde bir yazı vardı. Sanırım Latinceydi. Katolik olarak yetiştirilen Mat, bu yazıyı tanıdığını ve duadan alındığını söyledi. “Babamız” yazılıymış. Sürekli ve sürekli aynı şey yazılıydı. (Thrown Away)

[14:40-14:47] ...Ben gerçekte elektrikçi falan değilim Hüddam’ım ben. O şeytanların musallat olduğu kaç kişiye yardım ettim bu zamana kadar biliyor musun?

Sonuç

Sözlü kültürü uzun süre devam ettiren ülkelerin hikâye-kurgu anlatımları toplum tarafından benimsenen değerlere göre şekillenmiştir. Bu şekilde bakıldığında ilk göze çarpan nokta Türk hikâye-kurgu podcastleri samimi bir anlatım içinde kavramları tanıdık ilişkileriyle ve içinde yaşanan toplumun bileceği ve anlayacağı türden detaylarla betimlemeye önem verirken, İngiliz hikâye-kurgu podcastlerinde daha çok fiziksel konum ve sayısal verilere önem verildiğidir. Kültürel olarak bu durum, İngiliz pragmatist bakış açısı ve bireyciliği ile de ilişkilendirilebilir. Batı kültürünün düşünce tarihi boyunca var olan “toplum birey içindir” bakış açısı, halkın günlük diyaloglarının da öznesi olmuş ve olaylarla ilgili perspektifini kendi nesnel verilerine göre şekillendiren ve bu şekilde kabul eden insanlar yaratmıştır. Türk toplumunda ise, “birey toplum içindir” bakış açısı Osmanlı zamanlarından beri var olmuştur. Türk toplumunda daha toplumsal, kalabalıklardan güç alan ve herkesin iç sesine yönelmeye özen gösteren toplumcu bir bakış açısı vardır. Bir olay meydana geldiğinde bu olaya dair bir araya gelme de bu toplumcu yapıyı ortaya koymaktadır. Olay etrafında bir araya gelme, toplumun özelliği olarak o toplumun sözlü kültürüne de yansımıştır. Bu dijital çağ sözlü kültürü adı altında incelenen Podcast bölümlerinde de gözlemlenmiştir.

Sözlü kültüre dair bir öge de toplumun mit, halk hikâyesi, inanış gibi öğelerinin konuşmaların içerisinde gözlemlenilebilmesidir. Yapılan içerik analizi sonucunda, yerli ve yabancı iki Podcast bölümlerinde de konuşma dilinde yaşatılan ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Deyiş ve atasözü gibi bu ifadelerin incelenen bölümlerde bozulmadan bulunması, Podcast’in, dijital çağ sözlü kültür ürünü olarak, radyonun devamı olduğu sonucuna varılmasına neden olmaktadır. Radyo, elektronik çağ kültür ürünü olarak ikincil kültür ürünü kapsamında sayılan bir iletişim aracıdır. Bu şekilde konu ele alındığında, Ong’un ikincil sözlü kültür teriminin Podcastleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi mümkündür. Kültürel değer olarak çalışmanın sonucunda Türk kültüründe halk arasında kullanılagelmiş sözlü anlatımın daha çok yer kapladığı ve bu anlatıma özgü öznel verilerin de fazlaca kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak İngiliz kültüründe mekân adı, gözlemlenen objelerin boyu, derinliği vb. öğeler olmadan hikâyeyi canlandırmanın mümkün olmadığı, bu öğeler çıkartıldığında hikâyenin niteliğini kaybettiği gözlemlenmiştir.

Konuyla ilgili incelemeler ışığında Podcast’in bu tür bir sözlü kültür ürünü olarak görüldüğü düşüncesi örneklem olarak ele alınan bölümler sayesinde de desteklenmiştir. TRT Radyo ve BBC Drama ile Türk ve İngiliz Hikâye- Kurgu Podcast bölümleri içerik ve sunum olarak incelendiğinde, bu iki prodüksiyonda göze çarpan ortak noktalar olduğu tespit edilmiştir.

Format olarak Radyo Tiyatroları, yer aldığı dönem ve koşulları içerisinde tam olarak Podcast ile kıyaslanamamaktadırlar. Cantril ve Allport'un radyo dinleyicileri ve radyo psikolojisine dair yaptıkları araştırmaları modern teknoloji açısından Podcast ile ele aldığımızda bu görüşü desteklediği görülmektedir. Podcast'in gerek bireyler tarafından gerek kurumsal olarak, her koşulda yaratılabilmesi onu Radyo Tiyatrolarına kıyasla daha az emek ve özveri ürünü bir medyum olarak ortaya çıkarmaktadır. Radyo tiyatrosu kökleşmiş bir yapıdır. Podcast gibi yeni teknolojiler, bu yapıya benzerlik gösterebilse bile tamamen yerini dolduramamaktadır.

Geleneksel medya ve internet tabanlı yeni medya açısından bakıldığında ise radyo ve podcastin benzer yönleri dikkat çekmektedir. Özellikle hikâye- kurgu tarzı podcastlerin efekt, canlandırma, müzik vb. unsurları, radyo tiyatrolarıyla fazlasıyla benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan günümüz pratik iletişim aygıtlarında kullanılacak teknolojide olan Podcastlerin, dinleyicilerde radyo tiyatrosuna yakın bir tür olarak algılanması mümkündür.

Kaynakça

Ahıska, M. (2005). *Radyonun Sihirli Kapısı: Garbiyatçılık ve Politik Öznellik*. İstanbul: Metis Yayınları.

Aksoy- Sheridan, R. A. (2008). Köroğlu, Karacaoğlan Ve Pir Sultan Abdal şiirine Birincil Sözlü Kültür Bağlamında bakmak: Tarihsel Kişiler Mi Sözlü Kültür Tipler Mi?, *Millî Folklor Dergisi*, 20 (79), 50-58.

Akyüz, Ç. (2011). Düünden Bugüne Türk Dünyası Destan Anlatıcıları. *Literature And History Of Turkish Or Turkic Turkish Studies - International Periodical For The Languages*, 6 (4), 15-26.

Asker, N. (2018). Köroğlu ve Türk Destancılık Geleneği, *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi II*, 1, 53-63.

Ateş, T. (1998). *Toplumların Belleği ve Medya*. İstanbul: Çağdaş Yayınevi.

Atkinson, D. & Road, S. (2014). *Street Ballads in Nineteenth-Century Britain, Ireland, and North America*, Routledge Publishing.

Aydın, S. (2008). Halk bilimi sözlü anlatımlar. *TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi*, 2-31.

Arsal, Sadri M. (2020). Radloff: 50 Senelik Bir Hizmet-İ İlmîye. (çev.) Emre Özsoy. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 2 (4), 481-488.

Barnard, J. & Mackenzie, D. F. (2008). *The Cambridge History of The Book in Britain*, Cambridge University Press, Vol. Iv: 1557–1695.

Bölükbaş, K. (2020). *Türkiye’de Radyo Tiyatrolarının İlk Yılları (1941-1948) Radyofonik Piyesler*. Astana Yayınları.

Birsen, Ö. (2021). *Yeni Sesli Kültür: Podcast*. Töz yayınları.

Briggs, A. ve Burke P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi*. 1. Basım, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Çankaya, Ö. (2011). Kaybolan Bir Program Formatı: Radyo Tiyatrosu. *Selçuk İletişim*.

Çankaya, Ö. (2015). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*. Ankara: İmge Yayın.

Cantril, H. & Allport, G. (1935). *Psychology of Radio*. Harper and Brothers Publication.

Çobanoğlu, Ö. (2015). *Tük Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dursun, A. (2018). Mit, Destan ve Halk Hikâyelerinde Birinci Dereceden Kahramanların Statüleri Üzerine Bir İnceleme. *Söylem Filoloji Dergisi*. Haziran sayısı, 19-38.

Finofello, A. (2014). Transformations Of The Merlin Legend in Late- Medieval England: Contextualizing Translation in *of Arthur and Merlin* Henry Lovelich's *Merlin* and the *Prose Merlin*. Phd Thesis. Bangor: Bangor University.

Günay, U. (1993). Âşık Veysel ve Âşık Tarzı Şiir Geleneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 10 (1), 21-42.

Hand, R. J. (2006), *Terror on the Air! Horror Radio in America, 1931- 1952*, Jefferson NC: McFarland.

Hallein, D. J. (1968). *Merlin The Magician as Servant of God: A Study Of The Development of the Character of Merlin and It's Culmination in The Prose "Merlin" Of 1450*. Master of Arts Thesis. Wyoming: University of Wyoming.

Hand, R. J. & Traynor, M. (2011). *The Radio Drama Handbook: Audio Drama in Context and Practice*. Londra: Continuum International Publishing Group.

Jason, H. (1996). *Indexing of Folk and Oral Literature in the Islamdominated Cultural Area*. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, 59(1), 102-116.

Kim, L. (2013). Orality, folktales and the cross-cultural transmission of narrative. In T. Whitmarsh & S. Thomson (Eds.), *The Romance between Greece and the East* (pp. 300-321). Cambridge: Cambridge University Press.

Maltin, L. (2000). *The Great American Broadcast*. New York: Penguin Putnam.

Lea, G. (1926). *Radio Drama and How to Write It*. London: Allen and Unwin.

Lewis, P. (2004). Opening And Closing Doors: Radio Drama in the BBC. *Radio Journal: International Studies in Broadcast & Audio Media*, 1 (3), 161-176

Lord, A. B. (1991). *Epic Singers & Oral Tradition*. London: Cornell University Press.

Ong, W. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojikleşmesi*. Sema Postacıoğlu Banon (çev.). 5.Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Oskay, Ü. (Ed.) (1971). *Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Öngören, M. T. (1982). Radyoyu Öldürmeyelim!, *Milliyet Sanat Dergisi*, İstanbul.

Öztürk, S. (1993). Bir Radyo Piyesinin Yarattığı Yankılar. *Ankara İletişim Araştırmaları Dergisi*, 94-105.

Quiroga, R. Q. (2017). *Borges ve Bellek*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Trumpener, K. (1961). *Bardic Nationalism: The Romantic Novel And The British Empire*. New Jersey: Princeton University Press.

Yücel, R. (2020). Podcast'ın Kısa Tarihi: Doğuşu, Yükselişi, Monetizasyonu. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1303-1317.

Online Kaynaklar

Hendy, David. The Strange Survival Of Radio Drama, *History of the BBC* , <https://www.bbc.com/historyofthebbc/100-voices/radio-reinvented/the-strange-survival-of-radio-drama> sitesinden 12/03/2021 tarihinde alındı.